

Utbildningsutskottets betänkande 2018/19:UbU16

Långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna. Riksrevisionen har granskat långsiktiga effekter av att elever fått möjlighet att inte bara välja nationellt program utan också att ange vilken kommunal gymnasieskola de vill gå i. Granskningen omfattar elever i utvalda storstadskommuner som slutfört sina studier på ett nationellt program inom tre år. Riksrevisionen finner bl.a. att det finns samband mellan elevers möjlighet att välja kommunal gymnasieskola och deras lön och utbildningsnivå tio år efter att studierna på ett nationellt program har avslutats. Valmöjligheten verkar dock inte ha haft någon effekt för utbildningskarriärer för elever med utländsk bakgrund. Riksrevisionen har inte lämnat några rekommendationer till regeringen eller myndigheter, men Riksrevisionen konstaterar att det ur ett likvärdighetsperspektiv är viktigt att säkerställa god kvalitet i gymnasieskolan och att ge information och stöd till alla elever som ska välja gymnasieutbildning. Utskottet gör liksom regeringen ingen annan bedömning än Riksrevisionen i dessa avseenden. Med skrivelsen anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

I betänkandet finns en reservation (M, KD).

Behandlade förslag

Skrivelse 2018/19:57 Riksrevisionens rapport om långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan.

Två yrkanden i en följdmotion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Långsiktiga effekter av ökade valmöjligheter till gymnasieskolan	5
Information om val av skola och utbildningar i olika skolformer	8
Reservation	15
Information om val av skola och utbildningar i olika skolformer, punkt 2 (M, KD).....	15
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	16
Skrivelsen	16
Följdmotionen	16

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan

Riksdagen lägger skrivelse 2018/19:57 till handlingarna.

2. Information om val av skola och utbildningar i olika skolformer

Riksdagen avslår motion

2018/19:3038 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkandena 1 och 2.

Reservation (M, KD)

Stockholm den 4 juni 2019

På utbildningsutskottets vägnar

Gunilla Svantorp

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Svantorp (S), Roger Haddad (L), Kristina Axén Olin (M), Pia Nilsson (S), Patrick Reslow (SD), Caroline Helmersson Olsson (S), Fredrik Christensson (C), Daniel Riazat (V), Marie-Louise Hänel Sandström (M), Robert Stenkvist (SD), Gudrun Brunegård (KD), Tomas Kronståhl (S), Michael Rubbestad (SD), Mats Persson (L), Noria Manouchi (M), Mattias Vepsä (S) och Mats Berglund (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet skrivelse 2018/19:57 Riksrevisionens rapport om långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan och två yrkanden i en följdmotion som väckts med anledning av skrivelsen.

Riksrevisionen har granskat långsiktiga effekter av elevers utökade möjligheter att välja gymnasieskola. Resultatet av granskningen har redovisats i granskningsrapporten Långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan – från närhetsprincip till betygsprincip (RiR 2018:28).

Riksdagen överlämnade Riksrevisionens granskningsrapport till regeringen den 30 oktober 2018.

Riksrevisionen presenterade den aktuella granskningsrapporten för utskottet den 20 november 2018.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Riksrevisionen har granskat långsiktiga effekter av att elever fått möjlighet att inte bara välja nationellt program utan också att ange vilken kommunal gymnasieskola de vill gå i. Granskningen omfattar elever i utvalda storstadskommuner som slutfört sina studier på ett nationellt program inom tre år. Riksrevisionen finner bl.a. att det finns samband mellan elevers möjlighet att välja kommunal gymnasieskola och deras lön och utbildningsnivå tio år efter att studierna på ett nationellt program har avslutats. Valmöjligheten verkar dock inte ha haft någon effekt för utbildningskarriärer för elever med utländsk bakgrund.

Riksrevisionens rapport innehåller inga rekommendationer, men Riksrevisionen konstaterar att det ur ett likvärdighetsperspektiv är viktigt att säkerställa god kvalitet i gymnasieskolan och att ge information och stöd till alla elever som ska välja gymnasieutbildning. Regeringen gör ingen annan bedömning än Riksrevisionen i dessa avseenden.

Med denna skrivelse anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

Utskottets överväganden

Betänkandet är disponerat så att utskottet inleder med att i ett första avsnitt behandla skrivelsen. I det följande avsnittet behandlas två motionsyrkanden som innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till skrivelsen.

Långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelse 2018/19:57 Riksrevisionens rapport om långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan till handlingarna.

Skrivelsen

Riksrevisionens iakttagelser

Reformer har lett till utökade möjligheter att välja gymnasieskola

Riksrevisionen har granskat långsiktiga effekter av elevers utökade möjligheter att välja gymnasieskola. Utgångspunkter är friskolereformen enligt propositionen om valfrihet och fristående skolor (prop. 1991/92:95) och propositionen Valfrihet i skolan (prop. 1992/93:230) samt den s.k. frisöksreformen enligt propositionen Frisökning – ökade valmöjligheter till gymnasieskolan, m.m. (prop. 2006/07:71). Med friskolereformen infördes bl.a. möjligheten för elever att söka och tas emot i första hand till en fristående gymnasieskola, oavsett geografisk hemvist. De fristående gymnasieskolorna blev därmed riksrekryterande. I och med den s.k. frisöksreformen kunde elever söka sig till kommunala gymnasieskolor i andra kommuner än hemkommunen och även utanför de eventuella samverkansområden hemkommunen ingår i. Frisöksreformen innebar dock inte att eleverna konkurrerade på lika villkor med de elever som tillhörde kommunen eller samverkansområdet i fråga. Eleverna antas nämligen inte i första hand om utbildningsvägen i fråga finns i hemkommunen eller i hemkommunens samverkansområde, utan endast i mån av plats.

Riksrevisionen utgår från den politiska målsättningen med dessa statliga reformer, bl.a. att en ökad konkurrens mellan skolor förväntades ge ökad mångfald och höja kvaliteten inom hela skolväsendet, och granskar utfallet av lokalt beslutade reformer som pekar i samma riktning. Dessa reformer innebar ändringar av principerna för antagning till gymnasieskolan, där vissa kommuner omkring år 2000 lät elever i kommunen välja såväl nationellt

program som gymnasieskola. Dessa reformer innebar vidare att alla elever som var behöriga till nationella program i kommunen, oavsett bostadsadress, kunde söka och antas till gymnasieskolor med betyg som urvalsgrund.

Möjligheten att välja gymnasieskola har haft vissa effekter på elevers framtida inkomst

Riksrevisionen har i sin granskning jämfört kommunerna Malmö och Göteborg samt kommuner i Stockholms län med kommuner som under den granskade perioden behållit ett slags närhetsprincip för antagning till kommunala gymnasieskolor, dvs. att man placerat elever på en gymnasieskola utifrån bostadsadress och inte låtit dem välja mellan kommunens gymnasieskolor. Granskningen omfattar elever som gått på nationella program och som inom tre år slutfört sin gymnasieutbildning mellan 1996 och 2005. Riksrevisionen reserverar sig för att de kommuner som studeras i granskningen tillhör storstadskommuner, med ett stort utbud av skolor och utbildningar, medan de flesta kommuner i Sverige inte har ett sådant utbud. Kommunerna är därmed inte fullt representativa.

Riksrevisionen undersöker om den utökade valmöjligheten har haft några effekter på elevernas efterföljande utbildningskarriärer och utfall på arbetsmarknaden. Dessutom granskas i vilken mån dessa eventuella effekter varierar med elevernas familjebakgrund.

De övergripande resultaten ger enligt Riksrevisionen ingen evidens för att möjligheten att få ange önskad kommunal gymnasieskola har påverkat sannolikheten för en individ att ha en inkomst, vara i arbete eller att ha genomgått eftergymnasiala studier tio år efter avslutad gymnasieskola. Det finns dock generella effekter på inkomster. De elever som har haft utökade valmöjligheter har enligt granskningen en något högre lön än övriga elever. Riksrevisionen gör, baserat på dessa resultat, bedömningen att regeringens intention att friskole- och frisöksreformerna ska leda till bättre studieresultat och högre motivation för individen förefaller vara uppfyllda till viss del. De högre inkomsterna indikerar enligt Riksrevisionen effekter på individernas arbetsmarknadskarriärer.

Bakgrundsfaktorer har betydelse för hur stor effekten av valfrihet blir

Riksrevisionen konstaterar vidare att den ökade valfriheten verkar ha påverkat elever med lågutbildade föräldrar i större utsträckning än övriga elever. Riksrevisionen skriver enligt regeringen att möjligheten att välja gymnasieskola har fått en relativt sett större effekt på både inkomster och sannolikheten att fullfölja en högre utbildning för elever från hem med en svag utbildningsbakgrund. Detta kan enligt Riksrevisionen inverka positivt på likvärdigheten i gymnasieskolan. Granskningen visar dock även på effekter som är negativa ur ett likvärdighetsperspektiv. Valmöjligheten verkar inte ha haft någon effekt på utbildningskarriärer för elever med utländsk bakgrund. För elever födda i Sverige vars båda föräldrar är födda i Sverige påvisas dock en positiv effekt. Riksrevisionen anger att de ökade skillnaderna kan vara

resultatet av ett informationsövertag hos elever med föräldrar födda i Sverige. Utöver de långsiktiga effekterna diskuterar Riksrevisionen direkta effekter av den utökade valmöjligheten och det faktum att elever från hela kommunen konkurrerar om platserna på attraktiva kommunala skolor, t.ex. i innerstaden, med sina betyg. Det har bl.a. inneburit att elever med lägre meritvärden från grundskolan inte får plats på gymnasieskolor i det egna bostadsområdet.

God kvalitet i gymnasieskolan och stöd till alla elever inför gymnasievalet

Riksrevisionen lämnar inga rekommendationer i sin rapport men uppmärksammar att effekterna av möjligheten att välja kommunal gymnasieskola inte verkar ha kommit alla elever tillgodo, även om flera positiva effekter påvisas. För att främja likvärdighet är det därför enligt Riksrevisionen viktigt att fortsätta arbetet med att säkerställa god kvalitet i gymnasieskolan och att alla elever får det stöd och den information de behöver för att göra bästa möjliga val av gymnasieskola utifrån sina förutsättningar.

Regeringens bedömning av Riksrevisionens iakttagelser

Regeringen har tagit del av Riksrevisionens granskning av långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan för elever som slutfört sina studier på nationella program inom tre år. Regeringen konstaterar att det inte är nationellt reglerat hur elever i gymnasieskolan ska fördelas mellan skolor. Riksrevisionen lämnar inga rekommendationer men framhåller att det ur en likvärdighetsaspekt är viktigt att alla gymnasieskolor håller en god kvalitet. Riksrevisionen anser också att det är viktigt att säkerställa att alla elever får stöd och information inför gymnasievalet. Regeringen gör ingen annan bedömning än Riksrevisionen i dessa avseenden.

Regeringens åtgärder med anledning av Riksrevisionens iakttagelser

Riksrevisionen lämnar inga rekommendationer i sin granskning. Med denna skrivelse anser regeringen att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar Riksrevisionens granskning av långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan för elever som slutfört sina studier på nationella program inom tre år. Utskottet konstaterar att Riksrevisionen inte lämnar några rekommendationer till regeringen eller några myndigheter, men Riksrevisionen framhåller att det ur en likvärdighetsaspekt är viktigt att alla gymnasieskolor håller en god kvalitet. Riksrevisionen anser också att det är viktigt att säkerställa att alla elever får stöd och information inför gymnasievalet. Utskottet delar Riksrevisionens bedömningar i dessa avseenden och föreslår att riksdagen lägger skrivelse 2018/19:57 Riksrevisionens rapport om långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan till handlingarna.

Utskottet övergår nu till att i det följande avsnittet behandla en följdmotion med förslag om två tillkännagivanden.

Information om val av skola och utbildningar i olika skolformer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om information om val av skola och utbildningar i olika skolformer.

Jämför reservationen (M, KD).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:3038 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkande 1 begärs att Skolverket ska ges ett samordnande uppdrag att förbättra informationen om möjligheterna att välja skola i det svenska skolsystemet. Enligt motionärerna måste fler elever ges möjlighet att välja den skola som passar dem bäst. En viktig förutsättning för detta menar motionärerna är att föräldrar och elever ges bättre möjligheter att göra välgrundade skolval.

I yrkande 2 föreslås att kommuner ska tillhandahålla god information på fler språk om de skolvalsmöjligheter som finns.

Bakgrund och gällande rätt

Skolval och mottagande i en skola med offentlig huvudman

Grundskolan

Regeringen överlämnade våren 1993 propositionen Valfrihet i skolan till riksdagen, som beslutade att införa en möjlighet för elever och föräldrar att välja skola (prop. 1992/93:230, bet. 1992/93:UbU17, rskr. 1992/93:406). Den 1 juli 1994 blev det möjligt för elever att välja en annan kommunal skola än den som låg närmast. Det gick att välja en skola både i och utanför hemkommunen.

Enligt den nu gällande regleringen i 10 kap. 25 § första stycket skollagen (2010:800) har en elev rätt att bli mottagen i en grundskola som anordnas av en annan kommun än den som ska svara för elevens utbildning, om eleven med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens grundskola. Innan kommunen fattar beslut om att för ett visst läsår ta emot en sådan elev ska den inhämta yttrande från elevens hemkommun.

Att elever i grundskolan ska ha nära till skolan regleras i 10 kap. 29 § skollagen. I bestämmelsen sägs bl.a. att varje kommun är skyldig att vid utformningen av sin grundskola beakta vad som är ändamålsenligt för eleverna från kommunikationssynpunkt. I paragrafen sägs vidare att varje kommun ska

organisera sin grundskola så att ingen elev på grund av skolgången behöver bo utanför det egna hemmet. Avsteg härifrån får dock göras om förhållandena är så speciella att det framstår som orimligt att kommunen måste anordna skolgång på ett sådant sätt att eleven kan bo kvar i hemmet under skolgången. Vid bedömningen ska särskild vikt fästas vid elevens ålder.

I 10 kap. 30 § skollagen anges bl.a. att en elev i grundskolan ska placeras vid den av kommunens skolenheter där elevens vårdnadshavare önskar att eleven ska gå. Om den önskade placeringen skulle medföra att en annan elevs berättigade krav på placering vid en skolenhet nära hemmet åsidosätts, ska dock kommunen placera eleven vid en annan skolenhet inom sin grundskola. I bestämmelsen sägs också att kommunen i annat fall endast får frångå elevens vårdnadshavares önskemål om den önskade placeringen skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen eller om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero.

Gymnasieskolan

Sedan höstterminen 2008 är det möjligt för gymnasieelever att söka en gymnasieutbildning på en annan ort, även om utbildningen finns i hemkommunen eller samverkansområdet (prop. 2006/07:71, bet. 2006/07:UbU15, rskr. 2006/07:163). Enligt den nu gällande regleringen i skollagen så ansvarar varje kommun för att ungdomarna i kommunen erbjuds gymnasieutbildning av god kvalitet. Vilka utbildningar som erbjuds och antalet platser på dessa ska så långt det är möjligt anpassas med hänsyn till ungdomarnas önskemål. Kommunen kan erbjuda utbildning som den själv anordnar eller utbildning som anordnas av en annan kommun eller ett landsting enligt ett samverkansavtal med kommunen eller landstinget. Kommuner som har ingått ett samverkansavtal bildar ett samverkansområde för utbildningen (15 kap. 30 § skollagen). Exempelvis har alla kommuner i Stockholms län och Håbo kommun ingått ett samverkansavtal om samtliga nationella program vid de kommunala skolorna och bildat ett samverkansområde.

Hemkommunen ansvarar för att alla behöriga ungdomar i kommunen erbjuds utbildning på nationella program. Erbjudandet ska omfatta ett allsidigt urval av nationella program och nationella inriktningar (16 kap. 42 § skollagen).

Av 16 kap. 43 § första stycket skollagen följer att av de behöriga sökande till ett nationellt program eller till en sådan nationell inriktning, särskild variant eller gymnasial lärlingsutbildning som börjar första läsåret ska huvudmannen i första hand ta emot dem som är hemmahörande i kommunen eller inom samverkansområdet för utbildningen.

Av 16 kap. 44 § skollagen framgår bl.a. att utöver vad som följer av 16 kap. 43 § ska de som är behöriga sökande tas emot i första hand om de sökt till

1. en sådan utbildning som avses i 16 kap. 43 § och med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den gymnasieskola dit de har sökt

2. ett nationellt program eller till en nationell inriktning som börjar det första läsåret och är hemmahörande i en kommun som inte erbjuder den sökta utbildningen eller
3. en gymnasial lärlingsutbildning som börjar det första läsåret och är hemmahörande i en kommun som inte erbjuder någon utbildning på det aktuella programmet.

I 16 kap. 47 § skollagen stadgas att andra behöriga sökande än de som ska tas emot i första hand enligt 16 kap. 43 och 44 §§ får tas emot i andra hand till platser som återstår sedan alla de som ska tas emot i första hand har antagits till utbildningen.

Skolval och mottagande i fristående skolor

Fristående grund- och gymnasieskolors skyldighet att vara öppna för alla elever som har rätt till utbildning i den aktuella skolformen är föreskriven i lag (t.ex. 10 kap. 35 § och 15 kap. 33 § skollagen). Med andra ord kan elever från hela landet söka till dem (riksrekryterande).

Information om utbildningar och val av skola

Enligt 29 kap. 19 § skollagen är kommuner skyldiga att informera vårdnadshavare och elever om utbildningar i förskolor, förskoleklasser, grundskolor, grundsärskolor, fritidshem, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor som erbjuds i eller av kommunen. Kommunen ska också informera om riksrekryterande utbildningar och om motsvarande utbildningar vid fristående skolor. Informationen ska utformas enligt 8 kap. 18 § andra stycket kommunallagen (2017:725), dvs. vara saklig, relevant, jämförbar, lättförståelig och lättillgänglig.

En skolhuvudman för förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan är vidare enligt 29 kap. 19 a § skollagen skyldig att lämna sådana uppgifter om verksamhetens organisation och ekonomiska förhållanden till Skolverket som behövs för allmänhetens insyn.

När det gäller studie- och yrkesvägledning så ska enligt 2 kap. 29 § skollagen alla elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

Skolverket har på uppdrag av regeringen utvecklat ett informationssystem för att möjliggöra jämförelser mellan skolor på webbplatsen Välja skola. På webbplatsen presenterar Skolverket olika mått på skolors kvalitet och resultat. Syftet med webbplatsen är att ge elever och föräldrar stöd vid valet av skola. Webbplatsen ger hjälp att hitta olika jämförbara uppgifter om lärare och elevresultat för skolorna. Det finns också exempel på frågor som elever och föräldrar kan ställa till skolor för att få veta mer.

Vidare finns Skolverkets webbplats Utbildningsinfo med uppgifter om skolor och utbildningar. Det finns möjlighet att söka bland över 50 000 skolor, kurser och program i hela Sverige på webbplatsen. Information finns om att välja grundskola och gymnasieskola. Det finns även vägledning för vuxna om hur man hittar utbildningar vid yrkeshögskolor, högskolor och universitet samt vid folkhögskolor. Information finns även på engelska på webbplatsen.

På Skolverkets webbplats Gymnasieinfo finns fakta om yrken, gymnasieprogram och skolor.

Skolverket erbjuder vidare information om den svenska skolan för nyanlända på 13 främmande språk på webbplatsen Om svenska skolan.

En del kommuner tillhandahåller information om att välja skola och utbildningar på olika främmande språk via sina webbplatser. Exempelvis Stockholms kommun har information på femton språk (varav fyra nationella minoritetsspråk) och Malmö kommun på nio språk (varav ett nationellt minoritetsspråk) om att välja skola.

Många gymnasieskolor erbjuder bl.a. genom gymnasieämnessor och öppet-hus-verksamhet information till presumtiva elever och vårdnadshavare.

Pågående arbete

Utredningen om en mer likvärdig skola

Regeringen har tillsatt en särskild utredare som ska analysera och föreslå åtgärder för att minska skolsegregationen och förbättra resurstilldelningen till förskoleklass och grundskola (dir. 2018:71). Utredaren ska bl.a. analysera och ta ställning till hur bestämmelserna om dels placering vid kommunala skolenheter, dels mottagande och urval till fristående skolor bör ändras för att i större utsträckning främja en allsidig social sammansättning av elever inom förskoleklasser och grundskolor samt, vid behov, grundsärskolor. I direktivet framhåller regeringen att utgångspunkten för översynen ska vara att det s.k. fria skolvalet (möjligheten att välja skola) ska behållas. På samma sätt som i dag ska det alltså enligt regeringen i första hand vara barnets vårdnadshavare som ska välja skola. Utredaren ska vidare bl.a. analysera och ta ställning till hur ett gemensamt antagningssystem till kommunala och fristående skolor med förskoleklasser, grundskolor eller grundsärskolor kan införas. Uppdraget ska redovisas senast den 30 mars 2020.

Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola

Regeringen har tillsatt en särskild utredare som ska föreslå hur utbildning inom gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning (komvux) och särskild utbildning för vuxna (särsvux) bättre kan planeras och dimensioneras utifrån regionala och nationella kompetensbehov, bl.a. för att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande (dir. 2018:17). Utredaren ska vidare föreslå hur en regionalt baserad modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning kan utformas och hur den kan finansieras. Syftet med

utredningen är bl.a. att trygga den regionala och nationella kompetensförsörjningen, effektivisera resursutnyttjandet och förbättra tillgången till ett allsidigt brett utbud av utbildningar av hög kvalitet. Syftet är även att främja en likvärdig utbildning och minska segregationen inom gymnasieskolan. En parlamentariskt sammansatt referensgrupp är knuten till utredningen. Uppdraget ska redovisas senast den 3 februari 2020.

Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning

Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning överlämnade sitt betänkande Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4) till regeringen i januari 2019. Utredningen föreslår ett paket bestående av fem huvudsakliga åtgärder.

- Ett förtydligande av vad vägledning är, att den kan vara både individuell och generell och ska benämnas karriärvägledning.
- Ett förtydligande av elevers tillgång till individuell karriärvägledning.
- Tydligare krav på att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen.
- Förstärkning av det generella karriärvägledningsspektivet i olika ämnen.
- Ett nytt obligatoriskt inslag med tilldelad tid, benämnt framtidsval, ska införas i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan.

Inget av dessa förslag räcker enligt utredningen enskilt för att åstadkomma den önskade förändringen, och förslagen ska därför ses samlat.

Utredningen föreslår vidare att bestämmelserna i skollagen om tillgång till vägledning ska tydliggöras och förstärkas. Elever i alla skolformer, utom förskolan och förskoleklassen, ska ha tillgång till karriärvägledning, såväl individuell som generell, så att deras behov inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till individuell karriärvägledning. Omfattningen av den individuella karriärvägledningen ska anpassas efter elevens behov och förutsättningar. Därutöver ska det införas bestämmelser i skollagen om att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen och till följande elevgrupper:

- elever i grundskolan och motsvarande skolformer inför val till gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan
- nyanlända elever som börjar i högstadiet i grundskolan eller specialskolan samt på språkinträdning i gymnasieskolan inför upprättandet av den individuella studieplanen
- elever på språkinträdning i gymnasieskolan som har fullföljt sin utbildning och som på grund av sin ålder enligt 15 kap. 5 § skollagen inte kan påbörja en annan utbildning i gymnasieskolan
- elever som avser att avsluta sin gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning i förtid eller riskerar att inte erhålla en gymnasieexamen i gymnasieskolan.

Utredningen kommer också med flera förslag som rör Skolverket. Skolverket ska få i uppdrag att vidareutveckla informationsmaterial anpassat för nyanlända. Vidare föreslås att Skolverkets instruktion ska ändras och att det av den ska framgå att myndigheten särskilt ska stödja huvudmännens karriärvägledning. Utredningen föreslår också att Skolverket ska få i uppdrag att se över befintliga digitala verktyg för karriärvägledning och föreslå hur systemen kan utvecklas och anpassas efter elevernas behov. Skolverket ska även få i uppdrag att se över hur möjligheten till interaktivitet på bästa sätt kan tillhandahållas.

Betänkandet har skickats på remiss, och sista dag att svara på remissen till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) var den 31 maj 2019. Betänkandet bereds nu inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

Utskottets ställningstagande

När det gäller yrkandena om att Skolverket ska ges ett samordnande uppdrag för att förbättra informationen om möjligheterna att välja skola i det svenska skolsystemet och att kommuner ska tillhandahålla god information på fler språk om de skolvalsmöjligheter som finns vill utskottet anföra följande.

I början av 1990-talet infördes en möjlighet för elever och föräldrar att välja skola. Utskottet vill i det sammanhanget framhålla att regeringen i direktivet till Utredningen om en mer likvärdig skola framhåller att utgångspunkten för översynen ska vara att det s.k. fria skolvalet (möjligheten att välja skola) ska behållas. På samma sätt som i dag ska det alltså enligt regeringen i första hand vara barnets vårdnadshavare som ska välja skola (dir. 2018:71). Vidare är det sedan höstterminen 2008 möjligt för gymnasieelever att söka en gymnasieutbildning på en annan ort, även om utbildningen finns i hemkommunen eller samverkansområdet.

Utskottet vill därutöver lyfta fram den gällande regleringen om information om utbildningar, som bl.a. innebär att kommuner är skyldiga att informera vårdnadshavare och elever om utbildningar i förskolor, förskoleklasser, grundskolor grundsärskolor, fritidshem, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor. Utskottet vill även nämna Skolverkets webbplats Välja skola som just har till syfte att ge elever och föräldrar stöd vid valet av skola. Vidare finns Skolverkets webbplats Utbildningsinfo med uppgifter om skolor och utbildningar. På Skolverkets webbplats Gymnasieinfo finns fakta om yrken, gymnasieprogram och skolor. Skolverket erbjuder vidare information om den svenska skolan för nyanlända på 13 främmande språk på webbplatsen Om svenska skolan. Till detta ska läggas information om skolval och utbildningar som kommuner och enskilda skolor tillhandahåller. Utskottet kan konstatera att det i dag finns ett omfattande informationsutbud vad gäller val av skola och utbildningar.

Utredningen om en utvecklad studie- och yrkesvägledning överlämnade i januari 2019 sitt betänkande Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (SOU 2019:4) med förslag om bestämmelser i skollagen för

förbättrad karriärvägledning för elever i bl.a. grundskolor och gymnasieskolor. Utredningen kommer också med flera förslag som berör Skolverket. Skolverket föreslås bl.a. få i uppdrag att vidareutveckla informationsmaterial anpassat för nyanlända. Utredningen föreslår också att Skolverket ska få i uppdrag att se över befintliga digitala verktyg för karriärvägledning och föreslå hur systemen kan utvecklas och anpassas efter elevernas behov. Utskottet vill inte föregripa den pågående beredningen av betänkandet i Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

Mot bakgrund av det anförda ser inte utskottet något behov av att riksdagen vidtar några åtgärder, och utskottet avstyrker därmed motion 2018/19:3038 (M) yrkandena 1 och 2.

Reservation

Information om val av skola och utbildningar i olika skolformer, punkt 2 (M, KD)

av Kristina Axén Olin (M), Marie-Louise Hänel Sandström (M), Gudrun Brunegård (KD) och Noria Manouchi (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:3038 av Kristina Axén Olin m.fl. (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Det svenska skolvalet är internationellt sett unikt eftersom skolpengen följer med eleven, oavsett vilken skola eleven väljer. I många andra länder måste familjer själva bekosta utbildningen om de exempelvis väljer en fristående skola. Det är därför särskilt viktigt att föräldrar och elever som saknar kunskap om det svenska skolsystemet får en grundlig information om möjligheterna att välja skola.

Fler elever måste ges möjlighet att välja den skola som passar dem bäst. En viktig förutsättning för detta är att föräldrar och elever ges bättre möjligheter att göra välgrundade skolval.

Det behövs ett samordnande uppdrag att förbättra informationen om skolvalet samtidigt som det behöver säkerställas att kommunerna tillhandahåller god information på fler språk om de skolvalsmöjligheter som finns.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförts ovan.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2018/19:57 Riksrevisionens rapport om långsiktiga effekter av utökade valmöjligheter till gymnasieskolan.

Följdmotionen

2018/19:3038 av Kristina Axén Olin m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket ett samordnande uppdrag att förbättra informationen om skolval och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner ska tillhandahålla god information på fler språk om de skolvalsmöjligheter som finns och tillkännager detta för regeringen.